ВІДГУК

офіційного опонента кандидата культурології, доцента, професора кафедри інформаційних технологій, директора наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв Горбаня Юрія Івановича на дисертацію Шершової Тетяни Вікторівни *«Культурна пам'ять як чинник формування національної ідентичності (на матеріалах народно-пісенних практик Полтавщини)»*, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія, галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

Шершова Тетяна Вікторівна здійснила дисертаційне дослідження на досить складну і недостатньо вивчену проблему. Робота привертає увагу тим, що вона є однією з вдалих наукових намагань на нинішньому етапі критично проаналізувати національну ідентичність на матеріалах народно-пісенних практик Полтавщини.

Культурна пам'ять як здатність суспільства зберігати себе в усіх модифікаціях, відтворюючи умови свого існування на всіх етапах розвитку нині є об'єктом зацікавлення багатьох науковців. Тому доречним вважаю ґрунтовне опрацювання формуючих чинників у збереженні національної ідентичності та дослідження ролі регіонального виміру культурної пам'яті дисертанткою з акцентуацією на українських народно-пісенних практиках, які своєю чергою являються основним чинником національних традицій.

З огляду на вищезазначене, цілком актуальним виявляється наукове завдання, яке полягає у вивченні феномена культурної пам'яті у теоретико-змістовому та історико-культурному ключі в контексті формування національної ідентичності. Дослідження культурної пам'яті – значущий напрям сучасного гуманітарного знання, що накопичив великий досвід осмислення культурних феноменів.

Дисертація Т. Шершової є оригінальною завершеною науковою роботою, в основу якої покладено результати власних досліджень, вивчення фондових матеріалів та літературних джерел.

Результати роботи добре апробовані: опубліковано матеріали, положення і висновки у наукових виданнях, доповіді й повідомлення на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Основні положення, наукові результати та висновки дослідження висвітлені у 25 одноосібних публікаціях, 3 з яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 20 – праці апробаційного характеру.

Загальний обсяг дисертаційного дослідження складає 241 сторінку, з яких обсяг основного тексту (без списку використаних джерел та додатків) – 174 сторінки. Джерельна база становить 467 позицій (12 – іноземною мовою). Структура дисертаційної роботи логічна і послідовна, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків, також представлено перелік умовних скорочень. Таким чином, оформлення дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам. Тема роботи відповідає спеціальності 034 – Культурологія.

Перший розділ «Концептуалізація феноменів культурної пам'яті, ідентичності та народно-пісенних практик» складається з трьох підрозділів (Історіографія дослідження. Джерельна база. Понятійно-категоріальний апарат) та висновків. Автор поглибила понятійно-категоріальний інструментарій культурологічного дослідження, зокрема уточнила поняття «культурна пам'ять», «національна ідентичність», «регіональна ідентичність» і «регіоніка». Також Т. Шершова ввела поняття «мовчазна пам'ять» і «глибинність культурної пам'яті»: «Мовчазну пам'ять трактуємо як інформаційно-символічні змісти, образи минулого, які законсервовані у часі, побутують лише на родинному рівні, зберігаючи свою цінність і сакральний зміст. Глибину культурної пам'яті розглядаємо через символізм музично-

поетичного полотна, яку можна виміряти кількістю писемних першоджерел, зафіксованих носіїв, які підтверджують наші дослідницькі теорії». Т. Шершова робить висновок про те, що культурна пам'ять та народно-пісенна творчість перебувають у тісній взаємодії, оскільки засоби народно-пісенної творчості виступають ідентифікаторами нації, провідниками історичної правди, які знаходять свої відображення в кобзарських думах, бувальщинах, баладах, транслюючи можливість надбань від наших предків сучасному поколінню. Звернено увагу на досить новий напрям – регіоніку, що спрямований на дослідження регіональної культури як структуроутворюючого компоненту загальнонаціональної культури та виявлення культурних цінностей того чи іншого регіону, його специфіки, з метою відтворення цілісної картини національної культури. Автор віднаходить нові риси її самобутності, узагальнюючи отримані дані спільним національно-культурним простором.

Розділ другий «Регіональні особливості формування культурної пам'яті як складової національної ідентичності» складається з трьох підрозділів (Культурна пам'ять у контексті формування національної ідентичності. «Мовчазна пам'ять» як складова регіональної культури. Проблеми розмивання та деструкції національної ідентичності) та висновків і присвячений аналізу різних видів ідентичності та регіональних відмінностей народно-пісенних практик. Автор акцентує на тому, що регіональна ідентичність українців продовжує формуватися, а культурна ідентичність значно деформувалася завдяки русифікації. Для розвитку регіональної ідентичності в Україні дисертантка пропонує захистити інформаційний простір, подолати комплекс регіональної неповноцінності, стабілізувати культурне життя, виховувати національно свідомих громадян на основі української національної ідеї та культурних цінностей.

Аналіз різноманітних чинників дав змогу Т. Шершовій дійти висновків про те, що Полтавщина є одним із центральних в Україні, не лише за місцем розташування (між культурними осередками – Києвом і Харковом), але й за

вагомими внесками у розвиток культури та мистецтва, ставши, таким чином етнічним центром формування української мови та культури. Погоджуємося з автором, що дослідження фольклорних першоджерел краю допоможе пізнати сутність регіональних культурно-мистецьких процесів і відтворити цілісність та історичну послідовність культурного розвитку України загалом.

Розділ третій «Народно-пісенні практики Полтавщини в контексті репрезентації національної ідентичності» складається з трьох підрозділів (Фольклорні засади формування пісенної творчості. Інституціоналізація народно-пісенних практик в Україні та діаспорах. Регіоніка: культурно-мистецьке середовище Полтавського краю) та висновків. Автор розглянула особливості формування та розвитку народнопісенного виконавства Полтавщини, проаналізувала фольклорні засади та підґрунтя, притаманне регіональному відгалуженню пісенного виконавства. Значущим є дослідження етапів збагачення пісенного спадку Полтавщини – від наукових розвідок Ф. Колесси, які отримали європейське визнання та інших фольклористів-збирачів (В. Антоновича, М. Вовчка, М. Драгоманова, М. Лисенка, Л. Українки, І. Франка, П. Чубинського, Т. Шевченка). Т. Шершова виявила, що народнопісенне виконавство виникло у сфері фольклорної традиції й на сьогодні являє собою розмаїття виконавських форм (визначається здебільшого через ритм) та стилів, поширених у пісенно-виконавській практиці на різних рівнях побутування від аматорського до професійного.

Висновки та рекомендації логічно витікають з отриманих результатів дослідження. Вартує уваги чіткість та послідовність, логічний підхід до викладу та аналізу отриманих даних.

Результати, отримані Т. Шершовою та представлені в дисертаційному дослідженні, містять елементи наукової новизни, що за своєю значущістю та обґрунтуванню відповідають високому рівню дисертації. Наукова новизна одержаних результатів, висновків, положень полягає в: окресленні значення культурної пам'яті у процесі збереження національної ідентичності в умовах соціальної полікультурності ХХ ст.; розкритті особливості функціонування

народно-пісенних практик в аспекті їх впливу на формування національної ідентичності на різних етапах розвитку українського суспільства; введенні до наукового обігу терміни «мовчазна пам'ять» і «глибинність культурної пам'яті»; удосконаленні уявлення про народно-пісенні практики як форму буття української культури, як засіб трансляції культурного досвіду, який впливає на людину через закладену в мові картину світу, світосприйняття тощо; удосконалення знання про особливості сприйняття української пісні в умовах еміграції. Автор доводить, що саме на теренах Полтавщини відбулася трансформація літературної та музичної мов (завдяки І. Котляревському та М. Лисенку – уродженцям, визначним митцям Полтавщини) та уточнює поняття «культурна пам'ять», «національна ідентичність», «регіональна ідентичність», «народно-пісенна практика» і «регіоніка».

Дисертація Шершової Тетяни Вікторівни «Культурна пам'ять як чинник формування національної ідентичності (на матеріалах народно-пісенних практик Полтавщини)» – самостійна, завершена науково-дослідна робота, виконана автором на високому науковому рівні.

Завдання актуальні, рішення сповнені науковою новизною, отримані результати достовірні, висновки обґрунтовані. Автореферат відповідає основному змісту дисертації.

При високій загальній якості тексту, в дисертації наявні деякі неточності та спірні моменти:

1. На с. 118 автор зауважує: «До витоків української народної пісні зверталися зарубіжні композитори – І.С. Бах, А. Вебер, Й. Гайдн, М. Глинка, Ф. Ліст, В.А. Моцарт, Ф. Шопен, Ф. Шуберт» та на с. 128: «Українські мотиви використовують у своїй творчості видатні композитори – Й. Бах, Л.В. Бетховен, А. Моцарт». Проте жодної акцентуації де саме використано українські мотиви немає.

2. В дисертації наявні деякі стилістичні, пунктуаційні помилки.

Висловлені зауваження мають швидше рекомендаційний характер та не ставлять під сумнів наукової вартості виконаної роботи. Спираючись на

вищезазначене, з урахуванням обстоюваних у роботі наукових положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація «Культурна пам'ять як чинник формування національної ідентичності (на матеріалах народно-пісенних практик Полтавщини)» має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами та доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та п.10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167 (із змінами та доповненнями від 09 червня 2021 року №608), а її авторка Шершова Тетяна Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія в галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:
кандидат культурології, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій,
директор наукової бібліотеки
Київського національного університету
культури і мистецтв Ю. І. Горбань

Підпис _____ засвід
Начальник ВК _____
"___" _____ 19__

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ * Ідентифікаційний код 02214159 * ВІДДІЛ КАДРІВ